

Bojan Ž. Bosiljčić





СТУБОВИ КУЛТУРЕ

*biblioteka*

**vek**

*knjiga*

osma

*Urednik*  
Predrag Marković

Bojan Ž. Bosiljčić

*Biblioteka Vek*  
*osnovana je povodom*  
*stogodišnjice*  
*filmske umetnosti*



*Zahvaljujemo Kišobranu za pomoć*  
*u objavljivanju ove knjige*

*Oprema*  
Dušan Šević

# TI DIVNI SANJARI

(30 GODINA KANADSKIH OSKARA)  
THE GENIE AWARDS/LES PRIX GENIE

Beograd  
2011.

© Stubovi kulture

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

791-44(71)  
06.05ГЕНИЈИ::791”1980/2010”  
БОСИЉЧИЋ, Бојан Ж., 1957-  
    Ti divni sanjari : (30 godina kanadskih Oskara) : The Genie  
Awards / les prix Genie / Bojan. Ž. Bosiljčić. - Beograd : Stubovi  
kulture, 2011 (Beograd : AMD Sistem). - 314 str. : ilustr. ; 21 cm. -  
(#Biblioteka #Vek ; #knj. #8)  
Slike autora. - Tiraž 1000. - Beleška o autoru: str. 311  
  
a) Filmski festivali - Kanada b) Filmski festival Geniji - Dobitnici -  
1980-2010

COBISS.SR-ID 183013388  
ISBN 978-86-7979-343-0

Posvećeno svima onima koji se bave stvaralaštvom.  
*Kreacija je akt ispunjenja i prosvetljenja duše!*

Na koricama:  
Slika iz filma *Leolo*  
(ljubaznošću Telefilma Kanada)

# SUDBINA I MISIJA

(Uvodna reč autora)

„Nema sudbine, nego što mi napravimo!“ (*No fate, but what we make!*) – kaže glumica Linda Hamilton kao „čelična ledi“ Sara Konor, odlučna da promeni budućnost, u antologijskom naučnofantastičnom filmu „Terminator 2: Sudnji dan“ (*Terminator 2: Judgment*

*Day*) 1991, u režiji kanadsko-holivudskog vizionara Džejmisa Kammerona, samoproklamovanog „kralja sveta“.

Ja imam nešto drugačiji pogled na život i njegovu čudnovatost. Nisam fatalista niti sam sledbenik bolivudskih filmova, ali sve više verujem u ultimativnu moć Sudbine. Životno iskustvo me je naučilo da se ništa ne dešava slučajno i da za sve postoji neka tajna veza. Sa predodređenim ulogama, svi smo mi akteri na pozornici života gde je Sudbina ujedno scenarista, reditelj i producent!

Počeo sam karijeru na Radio-Sarajevu (sa legendarnim Borom Kontićem), ali sam se „preko noći“ obreo u filmskoj kući „Forum“ (koja je producirala Kusturićine klasike „Otac na službenom putu“ i „Dom za vešanje“) i počeo u novinama da pišem filmske kritike. Iako mi to nije bila prvobitna namera, film je postao moja profesija i pasija.

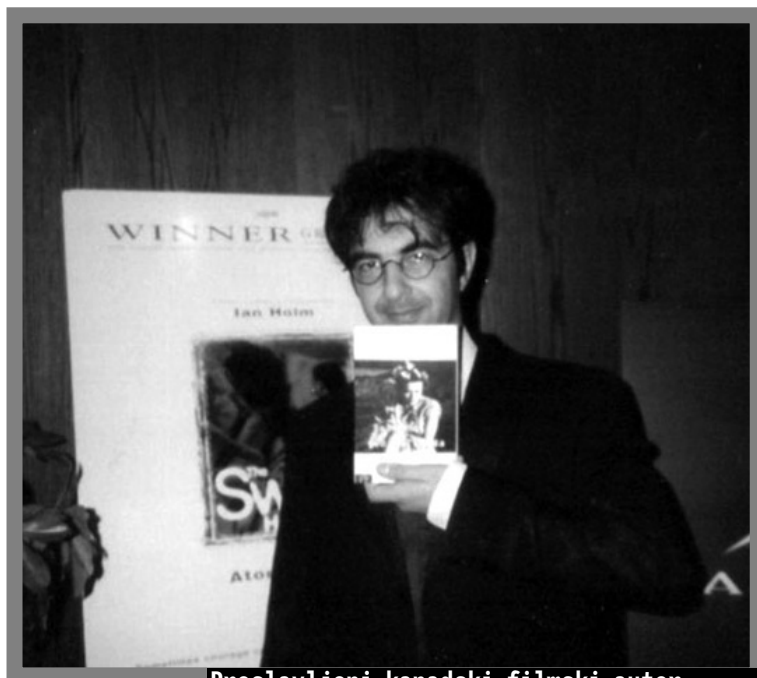
Kada sam, opet voljom Sudbine, došao u Kanadu u jesen 1995. godine nisam ni slutio da će moja „misijska“ biti da napišem tri knjige o ovdašnjoj kinematografiji, čije vodeće ličnosti sam upoznao na 16. dodeli godišnjih kanadskih filmskih nagrada, 14. januara 1996. u Montrealu. Tada sam prvi put prisustvovao ovoj gala-priredbi, za koju sam saznao samo sedmicu ranije!

*Ti divni sanjari* su finalni segment moje publicističke trilogije posvećene kanadskom filmu, u izdanju „Stubova kulture“. Prva knjiga, *Severno od Holivuda* (1997), analitički je dala generalni presek kanadske filmske industrije nad kojom se, već od samog njenog nastanka, nadvio bauk susednog Holivuda koji je „zemlju javorovog lista“ smatrao „domaćim tržištem“!

Druga knjiga, *Dok javori njišu grane* (2002), kroz prikaz kanadskih filmskih institucija i festivala donela je bio-filmografske portrete ovdašnjih najistaknutijih autora i glumaca koji hronično pate od nedostatka finansija i nevažavanja domaće publike, čiji su ukus i interes prevashodno usmereni prema američkim mejnstrim filmovima, ne iskazujući naročitu pažnju za autohtonu kanadsku produkciju koja je po svom konceptu sušta negacija Holivuda.



21. dodela nagrada – Sa dugogodišnjom predsednicom Akademije za film i TV Marijom Topalović



Proslavljeni kanadski filmski autor Atom Egojan sa knjigom *Severno od Holivuda*

Nastojeći da ne upadnem u zamku ponavljanja i citiranja samog sebe ovoga puta, ne zalazeći dublje u esencijalne teme i pitanja opširno obrazložena u prethodnim knjigama, *Ti divni sanjari* imaju više istoriografsko-faktografski karakter i prvenstveno su okrenuti prema genezi i povesti najviših kanadskih filmskih nagrada — Genija, koji su ove godine obeležili 30 godina postojanja.

Činjenica da sam prisustvovao skoro polovini dosadašnjih dodela nagrada, gotovo redovno u poslednjih petnaestak godina, što je inače retkost za pratiocce ovdašnjih filmskih zbivanja, dodatno me je ohrabrila u nameri da bez lažne skromnosti i pretencioznosti napišem ovu knjigu.

Shodno zvaničnom kanadskom „bilingvizmu”, dvojezični naziv ovih nagrada, The Genie Awards / Les Prix Genie (izgovaraju se Džini na engleskom, a Žini na francuskom) ima isto značenje — izražava vrhunsko umeće i sposobnosti njihovih dobitnika. Taj naziv mogli bismo prevesti kao *Geniji* ili *Čarobnjaci*.

Kanada je u mnogo čemu bogata zemlja, ali ono u čemu oskuđeva jeste tradicija, što je i razumljivo za ovu državu Novog sveta, formiranu 1867. godine. Tri decenije Genija su relativno kratak vremenski period (u poređenju sa, na primer, 82 godine hollywoodskog Oskara), ali za još uvek malu kanadsku kinematografiju to je veliko dostignuće, dokaz njene samosvojnosti i istovremeno podstrek za budućnost. Istina, još od 1949. godine zvanično su dodeljivane Kanadske filmske nagrade, ali one su bile niskog profila, organizovane na volonterskoj osnovi, imale su opskurni karakter (često čak bez ijednog dugometražnog igranog filma u konkurenciji!) i kao takve su, gotovo neprimećene kod šire javnosti, zamrle 1978. godine.

Osnivanjem profesionalne organizacije — Akademije za film 1979. godine — ustanovljene su i nove nagrade nazvane Geniji, koje su po svom konceptu kanadski ekvivalent američkom Oskaru, kao izraz rastuće snage ovdašnje kinematografije. Sa utvrđenim adekvatnim nominacionim procesom i glasačkim sistemom, te gala-ceremonijom produciranom u stilu grandioznog tv-šoua, ove nagrade, prvi put dodeljene 1980. godine, uprkos mnogobrojnim preprekama polako su izrasle u nacionalnu instituciju, zašta posebne zasluge ima dugogodišnja predsednica i generalna direktorka Akademije gospođa Marija Topalović (Maria Topalovich), po ocu srpskog porekla (iz Kosovog Polja).

Pripremanje ove knjige je u mnogo čemu bio pioniski poduhvat koji je zahtevao duga istraživanja po dostupnim arhivskim

materijalima u bibliotekama i bankama podataka na internetu. O Genijima ne postoji obimna i koncizna dokumentacija, jedini putokaz u tom smislu je knjiga *And the Genie Goes To...*, objavljena povodom dvadesetogodišnjice dodelivanja. Napisala ju je upravo gospođa Topalović, koja je od prvih dana bila uključena u rad novoformirane Akademije i profilisanje ove nagrade.

Nedefinisanost i nedostatak kulturnog identiteta glavni su razlozi što su Geniji još uvek nedovoljno prihvaćeni od publike, uostalom baš kao i sami kanadski filmovi, čemu se uzroci mogu naći i u činjenici da je Kanada tradicionalno zemlja imigranata, kod kojih postoji to dvojstvo (ne)pripadnosti i (ne)poistovećivanja, o čemu će biti više reči na stranicama koje slede.

Dobitnici najviših kanadskih filmskih nagrada za većinu ovdašnje publike samo su anonimni genijalci! Bavljenje filmom nije unosno zanimanje u Kanadi, niti donosi zagarantovanu slavu. To je profesija koja zahteva strast, posvećenost i spremnost na samoodricanja, baš kao i u mnogim drugim zemljama.

„U filmskom biznisu sve počinje sa snovima” — izjavio je proslavljeni sineasta Norman Džuison (Norman Jewison), koji je 1988. godine dobio specijalnog Genija za posebne zasluge u razvoju kanadskog filma. Naredna poglavlja ove knjige, koja može poslužiti i kao štivo za bolje razumevanje Kanade, svedočanstvo su o predanosti i nadahnuću tih divnih sanjara među kanadskim filmskim pregaocima, koji su svojim delima, talentom i vizijama ispisali stranice neduge istorije Genija. Protekle tri dekade, u stvari, tek su početak!

Iskreno zahvaljujem na iskazanoj predusretljivosti i saradnji: Mariji Topalović, Akademiji za kanadski film i televiziju, te foto-reporterima Ivani Đorđević, Tamari, Mileni i Davoru Milićeviću i Sylvie Lussier. *Ma chérie, merci beaucoup pour tout!*

Za pruženu pomoć i razumevanje neizmerno sam zahvalan: Miri Šuković, Ratku Tošiću, Predragu Doderu, stricu Momi Bosiljčiću i Ifeti Stroil (u mom ratnom sarajevskom vremenu); Mišiki Vermešu, Joški Galambošu, Joški Pinteru, Zlatku Matiću i Jožefu Čikošu (u mom kratkom subotičkom razdoblju); te Margo i Pjeru Gotijeu (Margo et Pierre Gauthier), Skotu Galiju (Scott Galley) i Tomu Mek Sorliju (Tom McSorley) u mom početnom otavskom periodu.

Od velikog značaja bila je i podrška mojih dragih beogradskih kolega Nebojše Popovića i Dinka Tucakovića.



14. januar 1996. – Autor knjige prvi put na dodeli

Posebno zahvaljujem poštovanom Predragu Markoviću i izdavačkoj kući „Stubovi kulture“ koja me je od prvog dana bezrezervno prihvatila i dosad objavila četiri moje knjige.

Za dragocenu finansijsku asisitenciju u izdavanju ove knjige zahvalan sam „Kišobranu“ iz Vankuvera, „najzapadnijim srpskim novinama“, za koje već deset godina redovno pišem filmske kritike.

Najdublju zahvalnost dugujem mojim roditeljima, dedi Žiki i nani Uti, koji su me uvek podsticali da mislim svojom glavom, da idem vlastitim putem i da sledim svoje snove, te mojim najbližim i najvoljenijim – Nevenu, Nebojši i Gordani, mom plavom anđelu čuvaru.

Sanjam, dakle postojim! – to je moja životna maksima. Ljudi postaju ono što sanjaju. Ako ste duboko posvećeni onome što želite i čemu stremite, i Sudbina će biti na vašoj strani!

Bojan Ž. Bosiljčić, Gatineau, Quebec, Canada, jul 2010.

## DVE USAMLJENE DUŠE

Da bismo shvatili inferiornu poziciju kanadskog filma i indiferentan odnos publike prema Genijima potrebno je prvo bliže upoznati u celini Kanadu kao zemlju. Sastavljena od deset provincija i tri teritorije, ovo je drža-

va ogromnih prostranstava, po površini (oko 10 miliona kvadratnih kilometara) druga po veličini na svetu, ali retko naseljena, sa oko 34 miliona stanovnika, što je po populaciji stavlja na 33. mesto na svetu. Više od 80 procenata Kanadana živi u južnom delu zemlje, u pojasu od 250 kilometara udaljenosti od granice sa SAD. Ima 25 gradova sa preko 100.000 stanovnika, koji zauzimaju samo 0,79 procenata ukupne površine zemlje.

Od svog postanka Kanada je zemlja doseljenika u koju se godišnje useljava oko 250.000 imigranata, doslovno sa svih strana sveta, iz preko 200 zemalja! Dve trećine rasta populacije otpada na priliv imigranata. Shodno svom šarolikom etničkom, rasnom i religijskom karakteru, Kanada je 1971. godine usvojila multikulturalizam kao zvaničnu politiku, koji podstiče harmoniju i promovize toleranciju, poštovanje i razumevanje među različitim kulturama unutar zemlje, uz pravo očuvanja vlastitog etničkog identiteta.

Podaci iz poslednjeg popisa stanovništva 2006. godine otkrivaju kanadski etno-kulturalni mozaik. Otprilike svaki šesti žitelj Kanade ima drugačiju boju kože, što ukazuje na to da etnička slika populacije nastavlja da se menja sve bržim tempom, najviše zahvaljujući imigrantima.

Po definiciji za popis, osoba drugačije boje kože je „osoba koja nije starosedelačkog porekla i ne pripada beloj rasi“. U pojedinim regionima vlada veće šarenilo, pa tako u području Toronta 42,9 odsto stanovnika sebe svrstava među građane sa drugačijom bojom kože, a u Vankuveru tek nešto manje. U Halifaksu, pak, drugačiju boju kože ima tek svaka trinaesta osoba.

Pre 25 godina drugačiju boju kože imalo je svega pet odsto stanovnika Kanade, a treba reći da preko četiri petine svih doseljenika, pristiglih u periodu od 2001. do 2006. godine, nije iz evropskih zemalja.

Kanada je, istinski, ceo svet u jednoj zemlji! Podaci iz popisa pokazuju da ovde žive ljudi poreklom iz 223 različite etničke zajednice. Pri izjašnjavanju o nacionalnosti, odrednicu Kanađanin izabrala je svaka treća osoba, što je za sedam odsto manje nego prilikom prethodnog popisa. Interesantno je da useljenici razgraničavaju svoju nacionalnu pripadnost, koja se vezuje za zemlju u kojoj žive, i etničku, koja označava narod iz kojeg potiču, ili je eventualno vezuju za versku pripadnost.

Najviše Kanađana ima u Kvebeku (po površini najvećoj provinciji u zemlji), koji je zbog očuvanja svog identiteta mnogo selektivniji u izboru imigranata, te među pripadnicima treće generacije doseljenika, odnosno među osobama koje su prijavile engleski ili francuski jezik kao maternji, koji su rođeni u Kanadi, od roditelja takođe rođenih na ovim prostorima. U drugoj generaciji doseljenika, pak, dominiraju građani evropskog porekla, dok među najsvežije doseljenima ima najviše Kineza, Indijaca, Filipinaca i Vijetnamaca.

Britanska Kolumbija ima etnički najraznolikiju populaciju, pošto je u njoj svaka četvrta osoba drugačije boje kože, dok najmanje osoba drugačije boje kože živi u provinciji Ostrvo princa Edvarda — svega 1,4 odsto.

Interesantno je da čak 96 odsto građana drugačije boje kože živi u gradskim sredinama, u poređenju sa 68 odsto ukupnog stanovništva. Problemi nastaju pri njihovom zapošljavanju, koje je procentualno ispod onog za građane bele boje kože, iako su stepeni obrazovanja na približno istom nivou.

U skladu sa sve primetnijom i prisutnijom etničkom raznolikošću u Kanadi, raste i broj mešovityh brakova koji je u poslednjih pet godina porastao za trećinu i uglavnom je tu reč o zajednicama pripadnika bele rase sa osobom drugačije boje kože. Japanci su najspremniji da zasnuju porodicu sa pripadnikom neke druge etničke grupe, čak u 74,7 odsto slučajeva, dok sa druge strane to najređe čine doseljenici iz jugoistočne Azije i Kine. Brakovi supružnika iz različitih manjinskih grupa čine 3,9 odsto svih zajednica u Kanadi.

Statistička služba prikuplja podatke o etničkoj pripadnosti i zato što na osnovu toga mnoge vladine agencije, razne kulturne i druge organizacije i zajednice i školski odbori mogu da ustanove stepen integracije osoba koje potiču iz različitih sredina u kanadsko društvo.

Raznolikost populacije, ono po čemu se Kanada izdvaja i čime se ponosi, postaće još izraženija u godinama koje dolaze — predviđaju statističari.

Oni tvrde da bi do 2031. godine moglo da se dogodi da tri od deset osoba budu došljaci, sa mestom rođenja negde u inostranstvu, jer sadašnji pokazatelji govore da će se broj imigranata uvećavati četiri puta brže od rasta ovdašnjeg stanovništva. Takođe, statističari procenjuju da će oko 55 odsto populacije rođene u inostranstvu biti iz Azije, i to najvećim delom sa juga ovog kontinenta i iz Kine.

Manjinske grupe se veoma brzo proširuju, useljavanjem ali i rađanjem, pa se veruje da će one činiti skoro trećinu ukupnog broja stanovnika, što je gotovo dvostruko više nego što je zabeleženo poslednjim popisom stanovništva iz 2006. godine. Za svoje mesto boravka oni će birati uglavnom velike gradove, pa će tako Toronto najverovatnije imati skoro dve trećine, Vankuver oko tri petine, a Montreal oko jednu trećinu takozvanog manjinskog stanovništva. Što se Vankuvera i Toronta tiče, manjinske grupe postaće većinsko stanovništvo, a žitelji bele boje kože biće praktično manjinska grupa — ističu stručnjaci.

Statistička služba preuzela je definiciju o manjinama iz federalnog Akta o jednakosti pri zapošljavanju, gde stoji da su to „osobe koje nisu starosedeooci, nisu evropskog porekla i nisu bele boje kože”.

Mozaik religija, po statističarima, takođe će biti mnogo drugačiji. Za dve decenije od sedam osoba šest će biti hrišćanske veroispovesti, dok će sedma biti neke druge religije, i to najčešće muslimanske. Procenjuje se i da će porasti broj ateista, tako da jedna petina žitelja Kanade neće pripadati nijednoj religiji.

Od imigranata se traži da nauče engleski ili francuski jezik što je pre moguće, da poštuju ovdašnje zakone i respektuju kanadske vrednosti. Uprkos mnoštvu kultura, običaja i vera Kanada funkcioniše veoma efikasno, absorbujući i integrišući različitosti koje ovde nisu prepreka nego zapravo velika prednost.

Prema zvaničnim podacima preko 70 procenata doseljenika poseduje najviše akademsko obrazovanje, ali teško uspeva da na relativno malom kanadskom tržištu rada nađe posao u svojoj struci. Ipak, oni ubrizgavaju svežu krv i donose nove ideje, kao pogonsko gorivo koje pokreće napred celu zemlju.

Imigranti sa sobom donose svoje snove o uspehu u Kanadi, ali i tradicionalne vrednosti i običaje iz zemlje porekla. To počet-



no sučeljavanje dva sveta u glavama mnogih došljaka izaziva konfuziju i raspolućenost njihovih duša, osećaj otuđenosti i marginalizacije, da ne pripadaju nigde, da su uhvaćeni u vakuumu „ni na nebu, ni na zemlji”. Nije nimalo jednostavno naprećac preseći ko-rene i nakalemiti novu granu!

Nedefinisana identiteta i nedostatak pripadništva nisu karakteristične samo za novopridošle imigrante, nego često i za prvu generaciju njihovih naslednika. Ovde je gotovo iluzorno govoriti „o starosedecima”, naravno ako se izuzmu urođenici – Prvi narodi (*First Nations*), kako se zvanično imenuju.

Među etničkim grupama često je jako usađena privrženost prema zemlji porekla. Primera radi, pobede italijanske, španske i grčke reprezentacije na Svetskom kupu i Evropskom prvenstvu u fudbalu mnogo bučnije se proslavljaju na ulicama kanadskih gradova nego dvostruki trijumfi kanadske hokejaške muške i ženske ekipe na Olimpijskim igrama.

Praktično posmatrano, Kanada je, u stvari, izuzetno funkcionalna unija različitih etničkih zajednica. Ovo je mlada zemlja, bez velike tradicije i teško je govoriti o njenom kulturnom identitetu koji je fragmentovan i izlomljen.

„Ja sam bio tako ljut da shvatim da sam Kvebečanin, bez prošlosti, bez istorije, samo dve konzerve sirupa od javorovog drveta” – izjavio je jednom prilikom tragično preminuli montrealški autor Žan-Klod Lozon (Jean-Claude Lauzon), trostruki osvajač Genija koji je uz reditelja „rokenrol” orijentacije Brusa Mek Donalda (Bruce McDonald) iz Toronta („Ubitačna cesta” – *Roadkill*, 1989, „Autpout 61” – *Highway 61*, 1992. i *Hard Core Logo*, 1996) jedna od najmarkantnijih i nepravedno zapostavljenih autorskih ličnosti kanadskog filma. Ostavio je u senci Denija Arkana, Dejvida Kronenberga i Atoma Egojana.

Kada tako govori jedan Kvebečanin, čija nacija ima dužu tradiciju od bilo kojih drugih doseljenika u Kanadi, šta tek onda mogu da kažu ostali! U Lozonovom šokantnom remek-delu „Leolo” (1992), koji je polu-autobiografskog karaktera, glavni junak filma je dečak iz porodice šizofreničara koji čezne za toplom Italijom, zemljom-muzejem pod otvorenim nebom i želi da bude neko drugi, insistirajući da nije Kvebečanin Leo Lozon nego Italijan Leolo Lozone!

Ta kulturna šizofrenija upečatljivo je izražena i u delima Atoma Egojana (Atom Egoyan), reditelja jermenskog porekla, čiji junaci tragaju za samima sobom i mestom gde pripadaju („Bratska

krv” – *Next of Kin*, 1984, „Porodični prizori” – *Family Viewing*, 1987, „Kalendar” – *Calendar*, 1993). U stvari, ako se kanadski kulturni identitet uopšte može klasifikovati, onda je to upravo ta različitost i mnoštvo koje krasi ovu zemlju. Pluralizam, a ne unifikovanost, osnovno je obeležje i zajednička crta ovdašnjeg socio-kulturološkog miljea.

U tom smislu, ne može se govoriti ni o jednoj prepoznatljivoj temi koja veže kanadske filmove i autore. Dejvid Kronenberg (David Cronenberg), na primer, okrenut je istraživanju odnosa tela i mašina, biologije i tehnologije („Muva” – *The Fly*, 1987, „Sudar” – *Crash*, 1996) i seksualnog identiteta („Ukleti blizanci” – *Dead Ringers*, 1988, „Goli ručak” – *Naked Lunch*, 1991, „M. Baterflaj” – *M. Butterfly*, 1993). Sa druge strane, Deni Arkan (Denys Arcand) u svom stvaralaštvu usmeren je ka socijalno angažovanim filmovima, kritičkim opservacijama savremenog zapadnog društva („Pad američkog carstva” – *Le déclin de l'empire américain*, 1986, „Isus iz Montreala” – *Jésus de Montreal*, 1989, „Invazije Varvara” – *Les invasions barbares*, 2003).

Moju usvojenu domovinu najviše sam prepoznao u delima Atoma Egojana, Brusa Mek Donalda, Denija Arkana, Žana-Kloda Lozona, Dona Mek Kelara (Don McKellar) iz Toronta („Poslednja noć” – *Last Night*, 1998) i Garija Barnsa (Gary Burns), autora iz Kalgarija („Suburbanatori” – *The Suburbanators*, 1995, „Kuhinjska zabava” – *The Kitchen Party*, 1997. i „Mentalna eksplozija” – *Waydowntown*, 2000). Kanada sa njenim ljudima i ćudima „stanuje” u njihovim filmovima!

Generalno posmatrano Kanađani su uzdržani ljudi, skromni i okrenuti samima sebi, koji nisu skloni euforičnim izlivima patriotizma kao njihove komšije sa Juga. Ovde, na Velikom Belom Severu, prisutan je taj osećaj izolovanosti i osamljenosti kao verovatno malo gde drugde.

„Zakopčani” mentalitet je dobrim delom uzrokovan i klimatskim faktorom koji tera ljude na dobrovoljnu izolovanost, sa mogućim depresivnim efektom, praveći svojevrsnu „zemlju izgubljenih duša” povezanih internetom i drugim sredstvima dehumanizovane komunikacije, koja zapravo još više produbljuju njihovu otuđenost i utučenost.

Jedan deo Kanađana, posebno među kvebečkom populacijom, ispoljava suspregnutu agresivnost za volanom, na ulicama i autoputevima, te na hokejaškim utakmicama koje služe i kao ventil za

pražnjenje frustracija i viška energije akumulisane tokom (pre)du-  
gog zimskog perioda. O hokeju, najomiljenijem sportu Kanadana,  
posebno zbog dozvoljenih tuča između protivničkih navijača, Atom  
Egojan je 1992. snimio izvrstan film „Rđavo ponašanje“ (*Gross Mi-  
sconduct*), zasnovan na životnoj priči slavnog kanadskog hokejaša  
Brajana Spinera Spensera (Brian Spinner Spencer). Podeljena u  
kratka poglavlja, to je brutalno realistična filmska meditacija o eks-  
cesivnostima ljudskog ponašanja uzrokovanim stalnim zahtevima  
hokeja za preteranom demonstracijom snage i muškosti.

Zima je, praktično, jedan od najvećih kanadskih „poslodava-  
ca“! Ovde je razvijena ogromna multi-bilionska industrija, u raz-  
ličitim sferama usluga, koja se bavi održavanjem, sprečavanjem,  
saniranjem i otklanjanjem posledica dugotrajnih teških zima. Po-  
stoji jedna izreka da Kanada ima samo dva godišnja doba: zimu i  
vreme letnjih radova i (p)opravki!

Dobro pamtim savet koji mi je nakon samo par meseci po do-  
lasku u Kanadu dao Tom Mek Sorli (Tom McSorley), direktor „Ka-  
nadskog filmskog instituta“ (*Canadian Film Institute*) u Otavi, gde  
zima, čini se, zapravo traje punih devet meseci: „Obuci se što top-  
lije možeš, nije važno kako izgledaš, najvažnije je preživeti zimu.“  
Kako je bio u pravu! Ta zima, 1995-96. godine, bila je jedna od naj-  
okrutnijih u poslednje vreme i držala je kanadsku prestonicu oko-  
vanu ledom i snegom od novembra do maja. Sarajevske zime, za  
koje sam mislio da su naporne, izgledaju mi sada kao dečije  
snežne radosti.

Ima onih koji tvrde da ni zime u Kanadi nisu ono što su ne-  
kad bile, ali bar što se tiče kanadskog glavnog grada, u čijem kve-  
bečkom regionu živim, to globalno otopljanje nikako da stigne  
i još uvek zaobilazi ove krajeve! Posle Ulana Batora, prestonice  
Mongolije, Otava je, po zvaničnim meteorološkim statistikama,  
drugi najhladniji glavni grad na svetu.

Kada sam 1996. godine za knjigu *Severno od Holivuda* intervju-  
isao jednog od najvažavanih ovdašnjih filmskih kritičara i teo-  
retičara, univerzitetskog profesora Pitera Harkorta (Peter Harco-  
urt), on mi je, između ostalog, naglasio sledeće (imajući valjda u  
vidu da dolazim sa brdovitog Balkana, dežurnog svetskog tinjaju-  
ćeg bureta baruta): „Kanada je možda dosadno, ali bezbedno me-  
sto!“ Premda je, prirodno, verni istorijski saveznik SAD, od kojih  
je u mnogo čemu ovisna, Kanada je svesno izabrala sekundarnu  
ulogu na globalnoj sceni.

Ovde se ne dešavaju burna poglavlja planetarne povesti i sve  
nekako protiče u stilu ukalupljene stabilnosti, što je posledica  
spremnosti ljudi da brzo prihvataju i ono što im se čini da je na-  
metnuto, a što se vešto obrazlaže time da je to u njihovom intere-  
su! Kada se ode u „šoping“, oseća se da cene roba i usluga rastu  
brže nego što to zvanična stopa inflacije pokazuje (između 1,5-2  
procenta). Ipak, aktuelna globalna ekonomska kriza ne pogađa  
toliko Kanadu, prvenstveno izvoznika energetske sirovine, kao  
neke druge zemlje Zapada.

Uhodani političko-ekonomski sistem razvijenog kapitalističkog  
društva precizno je razrađen i funkcionise efikasno, a u njegovoj  
osnovi je mali radni čovek koji naizgled poseduje sve, dok se zapra-  
vo sve nalazi u vlasništvu banaka. Ovo je veoma organizovano i ra-  
cionalno društvo u kojem si „slobodan“ samo onoliko koliko zaista  
imaš novca! Za većinu običnih smrtnika, skromno obrazovanih, ko-  
ji žive od danas do sutra i u duhu svojih predaka pionira-doseljeni-  
ka, koji se stalno sele u (iluzornoj) potrazi za nečim boljim, izlazak  
petkom ili subotom naveče vrhunac je njihovih života. Tada sebi  
daju oduška od najraznorodnijih poslova koje su tokom sedmice  
prisiljeni da obavljaju kako bi bar delimično namirili nagomilane  
dugove na kreditnim karticama, nastalim gotovo mehaničkim ku-  
povanjem stvari koje im zapravo nisu potrebne, kao vrsti kompen-  
zacije za ispraznost bivstvovanja. To je skica za portret savreme-  
nog potrošačkog društva! Sve je na prodaju i sve ima svoju cenu.

Amerikanizacija je i ovde sve prisutnija, kao uostalom i svu-  
gde u svetu, u svim sferama života, počev od sistematski orkestri-  
rane kampanje da se stanovništvo ubedi da je za krizu univerzal-  
ne zdravstvene zaštite izlaz u ekspanziji privatne medicinske  
prakse, pa do ulica najvećih kanadskih gradova Toronta, Vanku-  
vera i Montreala gde su, u pola belog dana, sve učestaliji krvavi  
obračuni narko-bandi u kojima stradaju i nedužni prolaznici.

Imati doktora u Kanadi ravno je dobitku na lutriji! U Gatinou,  
u kojem živim, gradu sa 230.000 stanovnika, koji se nalazi sa su-  
protne strane Otave, čak 60.000 ljudi nema svog doktora! Za takvo  
žalosno stanje komentar kvebečkog premijera Žana Šarea (Jean  
Charest) bio je „da svima ne treba doktor!“ Neki su sarkastično pri-  
metili da *monseur* Šare nije precizirao kome doktor nije potreban:  
onim ljudima koji su zdravi ili onim koji su siromašni!? Ovu goru-  
ću temu, koja dobija sve dramatičniju dimenziju, dotakao je i Deni  
Arkan u svom oskarovskom ostvarenju „Invazije varvara“.

Na političkom planu trzavice, nesuglasice i probleme po običaju izaziva nerazrešen odnos između anglofonske Kanade i frankofonskog Kvebeka, dve odvojene, „usamljene duše”: *Two Solitudes — Deux solitudes*, kako ih ovde politikolozi, sociolozi i kulturolozi tradicionalno definišu. (Na ovu temu 1978. godine je snimljen i istoimeni film, prosečnog kvaliteta, scenariste i režisera Lajonela Četvinda (Lionel Chetwynd), po izvrsnom romanu Hjua Mek Lenana (Hugh MacLennan).

*English Canadians* naspram *Les Canadiens-français*! Sučeljavanje dve različite kulture, dva načina života i dva mentaliteta (koji dele istu sklonost ka novcu) spojena u jednoj zemlji, u proteklih sto pedeset godina dovodilo je i do ozbiljnih potresa, kao što je bila famozna „Oktobarska kriza” 1970. godine kada je federalna vlada Pjera Trudoa proglasila ratno stanje zbog terorističkih akata kvebečkih separatista, te poslednji kvebečki referendum o nezavisnosti 1995. godine, na kojem su federalisti „za dlaku” nadjačali suvereniste. (To se sve dešavalo samo par sedmica nakon mog dolaska u Kanadu. Sa još uvek svežim sećanjima na dezintegraciju bivše Jugoslavije činilo mi se da me prati neko prokletstvo, nisam verovao da mi se nešto slično događa ponovo, oko sedam hiljada kilometara zapadnije.)

Socio-kulturološka koncepcija o „dve usamljene duše” neminovno je našla svoj odraz i u kanadskoj kinematografiji koju čine dve zasebne celine — anglofonska i frankofonska produkcija, različite po svom stilu i senzibilitetu.

Naslonjene su na model evropskog autorskog filma, a ono što im je zajedničko jeste kuražnost, avangardnost i provokativnost, jer je to jedini način da skrenu pažnju publike na sebe, što posebno važi za kinematografiju iz engleskog dela Kanade, koja sa konkurentskim komšijskim Holivudom deli isti jezik.

Anglofonsku produkciju, kojom provejava WASP mentalitet (*White-Anglo-Saxon-Protestant*), karakteriše potraga za identitetom — bilo ličnim, etničkim ili seksualnim, dok frankofonska produkcija, koja se u poslednjih petnaestak godina iskazala dominantnijom i kreativnijom, istražuje teme ukorenjene u katolički milje koje imaju univerzalni pečat.

Kvebečani su svesni svog identiteta i ponosni na činjenicu da su sredinom 16. veka njihovi preci prvi stigli (nepozvani!) kao kolonizatori na ova područja i potom osnovali Novu Francusku (*La Nouvelle France*). Verovatno je to obrazloženje zašto su mi dosad

u tri navrata obični Kvebečani, sa kojim sam imao nešto oštriju konverzaciju o u suštini trivijalnim stvarima, rekli da „idem kući”!!! Pa, Kvebek je sada i moja kuća! Priznajem, utešno je bilo to što sam na televiziji video i čuo da su neki bučni pojedinci te istovetne reči uputili i samom predsedniku kanadske vlade Stivenu Harperu, iz provincije Alberta, koji je u Montrealu prisustvovao proslavi *Saint Jean-Baptiste*, nacionalnog praznika Kvebeka koji se svake godine održava 24. juna, sedam dana pre svenacionalnog kanadskog praznika *Canada Day*, 1. jula.

Naravno, ovakvi ekscesi su samo sporadični ispadi i svakako ne predstavljaju obrazac kolektivnog ponašanja, ali ipak mogu poslužiti kao ilustracija latinskog temperamenta i nacionalnog identiteta i svesti Kvebečana, koji je posebno iskazan u filmovima Pjera Falardea (Pierre Falardeau). Strast i (pre)osetljivost Kvebečana na ovom planu mogu se razumeti i objasniti činjenicom da oni na severno-američkom kontinentu predstavljaju malo frankofonsko ostrvo sa sedam miliona stanovnika i osećaju se ugroženim jer su okruženi ogromnim anglofonskim okeanom sa populacijom od preko 300 miliona ljudi (uključujući i SAD).

Trvenja „usamljenih duša” imala su svoju refleksiju i na same Genije.

Naime, 1999. godine pokrenute su zasebne kvebečke filmske nagrade zvane Žutra (*Les Prix Jutra*). One su dobile ime po čuvenom, rano preminulom kvebečkom autoru Klođu Žutri (Claude Jutra), čije se delo „Moj ujak Antoan” (*Mon Oncle Antoine*) iz 1971. godine smatra antologijskim ostvarenjem celokupne kanadske kinematografije. Da peripetija (i zabuna) bude veća, jedna od specijalnih nagrada koje se dodeljuju na ceremoniji Genija za najbolji debitantski dugometražni igrani film takođe nosi slično ime — nagrada Klod Žutra (*Claude Jutra Award — Le prix Claude-Jutra*)!

Razlog za pokretanje kvebečkih filmskih nagrada objašnjen je težnjom da se bolje promovise frankofonska produkcija koja je po oceni kvebečkih filmskih pregalaca često nepravedno zapostavljena na dodelama nagrada Geniji, koji nisu uspeli da generišu adekvatan interes publike. Montrealski super-producent Rože Frapije (Roger Frappier) te godine je odbio da prijavi svoja dva filma „2 sekunde” (*2 Secondes*) rediteljke Manon Brijan (Manon Briand), te „32. avgust na zemlji” (*Un 32 août sur terre*) Denisa Vilneva (Denis Villeneuve) u konkurenciji za Genije i uvrstio ih je direktno u nadmetanje za kvebečke Žutre. Reditelj Vilnev Genije je tada čak okarakterisao kao „mrtvo novorođenče”.



**Bio ljut na Genije – kvebečki super-producent Rože Frapije**

Ideja da je Rože Frapije ogorčen na Genije mnogima se čini- la potpuno bizarnom jer je on do tada već tri puta osvajao ove na- grade: kao producent filmova „Pad američkog carstva“, „Jedne no- či u zoološkom vrtu“ (*Un zoo la nuit*) 1988. i „Isus iz Montreala“.

Ironično, reditelj Denis Vilnev potom se vratio Genijima i čak tri puta je postao dobitnik nagrade: 2000. godine za „Melstrom“ (*Maelstrom*), 2008. za kratki igrani film „Sledeći sprat“ (*Next Floor*), snimljen na engleskom jeziku, te 2009. za „Politehniku“ (*Poly- technique*), dok je Frapije još jednom osvojio nagradu za najbolji film (upravo za Vilnevov „Melstrom“), što ga je učinilo najuspeš- nijim producentom u istoriji Genija – dobio je ovu nagradu četi- ri puta! Da li zbog svih ovih nagrada ili ne, Denis Vilnev je u me- đuvremenu promenio svoje mišljenje i „okrenuo ploču“, ocenju- jući sada nagrade Žutra kao smešne!!! Zaista smešno!

Evidentno je da je u prvoj dekadi novog veka i milenijuma fran- kofonska produkcija iskazala punu superiornost na dodeli Genija, osvojivši najveći broj nagrada. To je, prevashodno, rezultat kvali- teta ostvarenja, ali ima onih koji tvrde da je pokretanje konkurent- skih nagrada Žutra zapravo nateralo Genije da postanu blagonaklo- niji prema kvebečkim filmovima, autorima i glumcima. Bilo kako bilo, često se dešavalo da su se ove dve ceremonije podudarale u svom izboru i da su dodeljivane nagrade istim filmovima i stvara- ocima, učinivši da izgledaju kao reprize iste predstave.

To se upravo dogodilo već prve godine postojanja Žutri, kada je na ovim nagradama, kao i na Genijima, ubedljivo trijumfovao film „Crvena violina“ (*The Red Violin – Le violon rouge*) reditelja Fransoa Žirara (Francois Girard). Producent filma, Niv Fičman (Niv Fichman) tim povodom je izjavio: „Mislim da bi trebalo da bude samo jedna vrsta filmskih nagrada u ovoj zemlji.“ On je iz- razio mišljenje mnogih koji smatraju da je kanadska filmska za- jednica sama po sebi već mala i da ustanovljavanje regionalnih nagrada liči na razdvajanje jednog atoma, što će promovisanje ov- dašnjih filmova kod kanadske publike zapravo učiniti još težim.

U gnevnom odbacivanju Genija i njihovom bojkotu od strane frankofonskih sineasta posebno žustar je bio montrealški autor Pjer Falardo, inače strasni nacionalista i vatreni zagovornik kve- bečke suverenosti, koji je u otvorenom pismu javnosti, upućenom januara 2002. godine, izjavio da neće dozvoliti da njegov film „15. februar 1839“ (*15 Fevrier 1839*) bude uvršćen u konkurenciju za 22. Genije, navodeći između ostalog: „Ne želim da budem deo nji- hovog kanadskog šoua, a to da moja ‘genijalnost’ bude priznata u Saskatunu ili Korner Bruku ostavlja me hladnim poput njihovih Stenovitih planina!“

Falardoov potresni film govori o čuvenoj „Pobuni patriota“ u Kvebeku 1837. godine i vešanju njihova dva lidera. On je 1994. godine snimio žestoki film o Oktobarskoj krizi pod nazivom „Ok- tobar“ (*Octobre*), kada su četiri člana „Fronta za oslobođenje Kve-

**Političke kontroverze – film 15 februar 1839**



beka" (FLQ) kidnapovala i potom ubila tadašnjeg ministra rada Pjera Laporta (Pierre Laporte). Film je u engleskom delu Kanade ocenjen kao gnusna propaganda koja teroristička zlodela prikazuje kao herojske akte počinjene u ime slobode.

Pjer Falardo, koji je preminuo 2009. godine, u svom autorskom opusu jedino je ujedinio pozitivna mišljenja oba kanadska kulturna entiteta sa dvodelnim serijalom „Elvis Gratton" (*Le King des Kings: Elvis Gratton*, 1985. i *Elvis Gratton 2: Miracle a Memphis*, 1999), koji je metaforična parodija sveta šou biznisa i slave. Komični Žulijen Pulen (Julien Poulin) je tumačio glavnog junaka, koji je simbolična karikatura zaludenosti Kvebečana američkom pop-kulturom.

Anglofonsko-frankofonske tenzije u Kanadi smenjaju se u intervalima, poput plime i oseke. Poslednjih nekoliko godina na ovom planu je došlo do (p)opuštanja. Federalni Parlament je 2006. godine priznao Kvebek kao „naciju unutar Kanade", dok istovremeno Vlada ubrizgava značajne dodatne sume novca u frankofonsku provinciju. To je u delu anglofonske Kanade izazvalo ozlojeđenost i cinične komentare da će „Kvebek ostati u Kanadi sve do poslednjeg centa iz federalne kase".

Sa druge strane, među Kvebečanima, zasićenim referendumima i izmorenim neizvesnošću, opada opredeljenje ka nezavisnosti i prioritet postaje poboljšanje kvaliteta života. Najminentniji frankofonski filmski stvaraoci Deni Arkan i Rober Lepaž (Robert Lepage), intelektualne veličine čija reč se pažljivo sluša i analizira, javno su se distancirali od težnje za kvebečkom nezavisnošću i referendumima.

Bitke za zaceljenje odvojenih duša vode se i u Forumu umetnosti, čija najmoćnija savremena forma jeste film. Povezivanje „dve usamljene duše" jeste dug i mukotrpan proces. U zadnje vreme sve jače se ispoljava misao da, uprkos različitostima, Kanada ipak ima jednu zajedničku priču. Ta saga je počela sa dve zajednice koje su živele jedna pored druge, sa različitim jezicima, kulturama, običajima, religijama i zakonima. One su stvorile zemlju koja je vek i po kasnije postala jedna od najrazvijenijih u svetu, izuzetno uspešna gotovo u svakom pogledu. To je zaista globalna zemlja, sa svom tom mešavinom ljudi, jezika i religija. Upravo zbog istorije englesko-francuskih odnosa formirane su adekvatne institucije i razvijeno je razumevanje koje je omogućilo razlikama da cvetaju. Generalno je ustanovljen stav *live and let live* (živi

i pusti druge da žive), koji je stvorio uslove da cela zemlja, zasnovana na multikulturalizmu, skladno funkcioniše.

To se desilo zbog obostrano stečenog iskustva. Dve zajednice su oblikovale jedna drugu i kreirale nešto što je u svetu jedinstveno. Ovo je priča koja je takođe jednako relevantna i za one kojima engleski ili francuski jezik nisu maternji, koji ponekad sa zamorom i otporom gledaju na englesko-francuske preokupacije. Imigrantske grupe postaju sve moćniji faktor koji će već u vrlo bliskoj budućnosti izmeniti dosadašnju percepciju Kanade kao zemlje sa dva dominantna entiteta. Realno posmatrano, imigranti duguju zahvalnost upravo frankofonskoj populaciji u Kvebeku koja se dugo i teško borila za svoja prava. Iako to tada nisu znali, Kvebečani su se borili za sve građane Kanade i za ono što je ta zemlja danas. Kanadu je oblikovao Kvebek, baš kao što je i Kvebek oblikovala Kanada!

Ono što je istorijski definisalo englesko-francuske odnose bile su razlike, sa čim su stigle podvojenosti i otuđenje. Ono što danas definiše te odnose je sve više zajedništvo iskustva i pogleda, kolektivna svest proistekla upravo iz te povesti. Moguće je biti različit i istovremeno biti isti! Strast ka hokeju nije jedino što povezuje anglofonsku i frankofonsku Kanadu.

Stare, duge bitke su dobijene. Kvebečka kultura je preživela i nastaviće da prosperira. Kvebečani su morali da se bore sa prošlošću da bi pobedili u sadašnjosti. Sada, zajedno sa engleskim delom Kanade, moraju se okrenuti budućnosti, gde ih čeka sve globalizovaniji svet, bez granica. Sa iskustvima i znanjem koje je stekla iz svoje prošlosti, Kanada je spremna da se suoči sa izazovima sutrašnjosti!